

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap

Att planera och förbereda en storskalig utrymning

Att planera och förbereda en storskalig utrymning

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)

Kontaktperson:

Mats Ardbreck, 010-240 50 46

Layout: Advant Produktionsbyrå

Tryckeri: DanagårdLiTHO

Publ.nr: MSB783 - december 2014

ISBN: 978-91-7383-512-1

Innehåll

Förord	5
1. Inledning	7
1.1 Bakgrund.....	7
1.2 Syfte.....	7
1.3 Målgrupp	7
1.4 Avgränsningar	7
1.5 Läsanvisning.....	8
1.6 Definitioner	9
1.7 Allmänt om utrymningar.....	10
2. Före en utrymning	13
2.1 Styrande dokument	13
2.2 Analys av risker	14
2.3 Kartläggning av det geografiska området	14
2.4 Samverkan, ledning och resursinventering	15
2.5 Förberedande information till allmänheten.....	16
2.6 Planera för storskaliga utrymningar	16
2.7 Utbildning och övning.....	17
3. Under en utrymning	19
3.1 Initiera	19
3.1.1 Lägesbedömning och samlad lägesbild.....	19
3.1.2 Beslutsfattande.....	20
3.1.3 Varning och informationsmeddelanden.....	21
3.2 Utrymma.....	22
3.2.1 Transport och logistik.....	22
3.2.2 Uppsamlings-, utrymnings- och mottagningsplatser	23
3.2.3 Registrering	24
3.2.4 Husdjur.....	25
3.3 Inkvartera	25
3.3.1 Uppehälle och inkvartering	25
3.3.2 Genomsökning och bevakning.....	26
3.4 Återflytta	27
4. Efter en utrymning	29
Bilaga	31
Bilaga 1: Författningar	31
Bilaga 2: Ansvarsbeskrivningar	32
Bilaga 3: Allmänhetens behov.....	34
Bilaga 4: Faktorer som kan komplicera en utrymning	35

Förord

Förord

En god planering för utrymningar i stor skala kan vara en förutsättning för att rädda människors liv och hälsa i samband med allvarliga händelser. Sverige har hittills varit förhållandevis skonat från större händelser som medfört behov av utrymning, men branden i Västmanland sommaren 2014 aktualiserade behovet.

Underlag till vägledningen har bland annat hämtats från internationella aktörer som har erfarenhet av att hantera utrymningar i samband med naturkatastrofer. När behovet uppstår kan det vara avgörande med kunskap och en genomtänkt planering för att en utrymning i stor skala ska kunna genomföras med önskat resultat.

Denna vägledning är framtagen på initiativ av Samverkansområde skydd, undsättning och vård (SOSUV) i samarbete med samhällsaktörer på alla nivåer. Den är avstämmd mot det svenska krisberedskapssystemet, nationell lagstiftning och internationellt standardiseringsarbete. Vägledningen innehåller råd och rekommendationer till dig som ska ansvara för planering och förberedelse av en utrymning i stor skala. Syftet är att ge dig såväl praktiska tips som en fördjupad förståelse kring processen.

Vår förhoppning är att vägledningen ska hjälpa er i den fortsatta planeringen för att ta fram egna planer för utrymning.

Per Engström

Ordförande SOSUV
Rikspolisstyrelsen

Cecilia Looström

Avdelningschef
Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Inledning

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Bakgrunden till denna vägledning är att många organisationer saknar förmåga att planera och förbereda en utrymning i större skala. Befintlig planering är ofta föråldrad, tolkning och tillämpning av lagstiftning varierar och erfarenhetsåterföring sker godtyckligt. Vägledningen är avsedd som ett steg i att uppnå en gemensam syn och ett enhetligt underlag för organisationer på lokal, regional och nationell nivå, detta eftersom ett gemensamt, standardiserat synsätt underlättar samverkan.

Samverkansområde skydd, undsättning, vård (SOSUV) har tagit initiativ till vägledningen. Målet har varit att skapa förutsättningar för berörda organisationer att kunna planera för och erhålla en god förmåga att genomföra utrymningar. Vägledningen håller sig på en övergripande nivå och förutsätter att ansvariga aktörer fortsätter arbetet med att utveckla planer för de egna verksamheterna.

Följande myndigheter har varit ansvariga för framtagande av denna vägledning: Transportstyrelsen, Rikspolisstyrelsen, Socialstyrelsen, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Region Gotland och Försvarsmakten. Andra projekt och organisationer som har arbetat med utrymningar har ingått i en referensgrupp.

1.2 Syfte

Vägledningen syftar till att utgöra ett underlag för berörda aktörer vid planering och förberedelse av utrymningar i större skala i Sverige. Den kan användas i sin helhet eller i tillämpliga delar, både i fredstid och vid höjd beredskap, samt i utbildnings- och övningssammanhang.

1.3 Målgrupp

Målgrupp för vägledningen är alla organisationer som har uppgifter i samband med en storskalig utrymning och ansvarar för planering, förberedelse och samverkan under utrymningen. Dessa organisationer är exempelvis kommuner, länsstyrelser, landsting, polis, merparten av statliga myndigheter och privata aktörer.

1.4 Avgränsningar

Vägledningen fokuserar på storskaliga utrymningar som till följd av sin omfattning och komplexitet kräver samverkan mellan flera aktörer. Tillämpliga delar kan appliceras även på utrymningar i mindre skala.

Båda termerna *utrymning* och *evakuering* förekommer i svensk lagstiftning och i planverk. Dessa termer ska ses som synonymer och för att hålla en enhetlig terminologi används enbart termen *utrymning* i denna vägledning.

Utgångspunkt för vägledningen är *lagen (2003:778) om skydd mot olyckor*. Annan relevant lagstiftning hänvisas till i begränsad utsträckning. Exempel på författningar att beakta återfinns i *bilaga 1*.

Vägledningen ger inriktning för planering och förberedelse av en utrymning men gör inte anspråk på att vara fullständig. Det åligger berörda aktörer att ta själva fram konkreta planer.

Vägledningen omfattar processen från insamling av beslutsunderlag vid överhängande risker för och vid en inträffad händelse fram tills de utrymda har återvänt hem. Fokus ligger på utrymning av människor eftersom husdjur juridiskt räknas som egendom. Erfarenheter visar dock att människor inte vill utrymma utan sina husdjur, så även dessa bör beaktas i utrymningsplaneringen.

Det finns *beordrad*, *rekommenderad* och *spontan* utrymning. *Beordrad utrymning* sker med stöd av lagstiftning vilket leder till särskilda ansvarsförhållanden. *Rekommenderad utrymning* görs av en myndighet. *Spontan utrymning* är varken beordrad eller rekommenderad. I denna vägledning behandlas utrymningar generellt varför ingen åtskillnad på formerna görs.

1.5 Läsanvisning

Vägledningen är uppbyggd i fem delar; *Inledning*, *Före en utrymning*, *Under en utrymning*, *Efter en utrymning* och *Bilagor*.

Inledningen syftar till att presentera vägledningens upplägg och innehåll.

Före en utrymning presenterar kunskapshöjande åtgärder som kan vidtas av ansvariga aktörer för att kartlägga den egna organisationens möjligheter och begränsningar. Genom informationsspridning kan även befolkningens kunskap höjas.

Under en utrymning beskriver stegvis utrymningsprocessens fyra skeden; initiera, utrymma, inkvartera och återflytta. Genom att samla de utmaningar som varje skede för med sig får ansvariga aktörer stöd i att höja sin förmåga att hantera dessa.

Efter en utrymning betonar vikten av utvärderingar, uppföljningar och erfarenhetsutbyte efter en utrymning. Kapitlet påminner ansvariga aktörer om att inkludera detta i sina utrymningsplaner.

Bilagorna utgör fördjupningar inom ett urval av områden som behandlas i vägledningen. Dessa inkluderar en lista över tillämpliga författningar, överskådliga ansvarsbeskrivningar för ett urval av samhällsaktörer, exempel på tidigare erfarenheter samt etiska dilemman som kan uppstå i samband med en utrymning.

De åtgärder som beskrivs i de tre senare delarna är del av en proaktiv krisberedskap och kan genomföras i förberedande syfte utan att en verklig utrymning är aktuell.

1.6 Definitioner

Termer och begrepp som används i denna vägledning är:

TERM	DEFINITION	ANMÄRKNING
Inrymning	Att få människor att stanna inomhus.	Inrymning sker ofta med uppmaning om stängda fönster, dörrar och ventilation.
Kris	Händelse som avviker från det normala, innebär en allvarlig störning eller överhängande risk för en allvarlig störning i viktiga samhällsfunktioner och kräver skyndsamma insatser.	
Omflyttning	Förflyttning av människor inom ett riskområde för att skydda och rädda liv och hälsa.	I större anläggningar kan <i>horisontell</i> eller <i>vertikal omflyttning</i> tillämpas vilket innebär att flytta människor från en del av byggnaden till en annan.
Riskområde	Område inom vilket skada på människor, miljö eller egendom kan befaras eller där ytterligare skada kan ske.	Källa: <i>krisinformation.se</i> .
Räddningsväg	Väg som räddningspersonal nyttjar.	
Samhällsviktig verksamhet	Verksamhet som är viktig för samhällets funktionalitet.	Samhällsviktig verksamhet uppfyller minst ett av följande villkor: <ul style="list-style-type: none"> • Ett bortfall av, eller en svår störning i verksamheten som ensamt eller tillsammans med motsvarande händelser i andra verksamheter på kort tid kan leda till att en allvarlig kris inträffar i samhället. • Verksamhet som är nödvändig eller mycket väsentlig för att en redan inträffad kris i samhället ska kunna hanteras så att skadeverkningarna blir så små som möjligt. Källa: <i>msb.se</i> .
Typhändelse	Händelse av bestämd omfattning och med bestämd konsekvens.	Typhändelser används bl.a. vid simulering, övning, riskanalys och utvärdering av insatser. Källa: <i>Socialstyrelsens termbank</i>
Utrymning	Förflyttning av människor ut ur ett riskområde för att skydda och rädda liv och hälsa.	Synonym: <i>evakuering</i> . En storskalig utrymning är en utrymning som omfattar stad, stadsdel eller kvarter snarare än enskilt bostadshus. Den storskaliga utrymningen kan därmed omfatta samhällsviktiga funktioner som vårdinrättningar, äldreboenden, skolor och förskolor samt kommersiella och industriella funktioner. Varje sådan verksamhet ska ha sin egen utrymningsplan för att åstadkomma en säker utrymning ut ur byggnaden.
Utrymningsområde	Område som omfattas av utrymningen.	Utrymningsområdet kan vara detsamma som riskområdet.
Utrymningsväg	Väg där förflyttning sker av utrymda.	

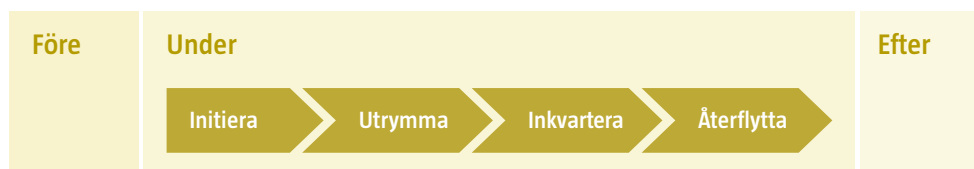
1.7 Allmänt om utrymningar

I denna vägledning definieras utrymning som:

“Förflyttning av människor ut ur ett riskområde för att skydda och rädda liv och hälsa.”

En utrymning bör bara genomföras om en händelse har inträffat som innebär att det är fara för människors liv eller hälsa att stanna i området eller om det finns överhängande risk för en sådan händelse.

I vissa situationer kan människor utrymma på egen hand, men i andra situationer krävs att samhället bistår. Eftersom det svenska krisberedskapssystemet utgår från principerna *ansvar*, *likhet* och *närhet*¹ kan en mängd samhällsaktörer då bli berörda. Det är viktigt att de samhällsaktörerna planerar för utrymning i krisens tre faser; *före*, *under* och *efter*. Under-fasen kan delas in i fyra övergripande skeden:

De fyra skedena är inte en exakt återgivning utan en beskrivning av processen för utrymningar. *Initieringsskedet* sträcker sig från att en händelse som föranleder en utrymning har inträffat, eller riskerar att inträffa, tills det är dags att utrymma människor ut ur området. *Utrymningsskedet* omfattar själva förflyttningen ut ur området. *Inkvarteringskedet* innebär att de utrymda får tillfälliga boenden. *Återflyttningsskedet* innefattar perioden från det att beslut om återflyttning fattas tills de utrymda har återvänt. Dessa skeden kan i praktiken delvis överlappa varandra.

Vid en utrymning är tidsaspekten viktig. En utrymning kan vara mer eller mindre akut vilket lämnar olika mycket tid för förberedelser. Förflyttning av människor tar olika lång tid i anspråk beroende på områdets förutsättningar och tillgängliga resurser. Därtill kan utrymningsperioden vara alltifrån några timmar till flera år.

1. Ansvars-, likhets- och närhetsprinciperna innebär att den som har ansvar för en verksamhet under normala förhållanden ska ha det även vid en kris (ansvar), att verksamheten i möjligaste mån ska fungera på liknande sätt som under normala förhållanden (likhet) och att händelsen ska hanteras där den inträffar (närhet).

**Före en
utrymning**

2. Före en utrymning

Redan innan en utrymning är aktuell bör berörda aktörer kartlägga vem som gör vad, när, hur och varför. Berörda aktörer kan vara både organisationer och enskilda individer, och de behöver alla veta vilket ansvar de har. Det gäller att finna gränssytor och etablera en god samverkan aktörerna emellan. I detta kapitel behandlas några aspekter som är viktiga att ha på plats före en utrymning:

- Styrande dokument (2.1)
- Analys av risker (2.2)
- Kartläggning av det geografiska området (2.3)
- Samverkan, ledning och resursinventering (2.4)
- Förberedande information till allmänheten (2.5)
- Planera för storskaliga utrymningar (2.6)
- Utbildning och övning (2.7)

2.1 Styrande dokument

Alla organisationer behöver ta reda på vad lagstiftningen kräver av dem vid en utrymning. Det finns inte någon enskild svensk lag som unikt behandlar utrymningar men flera lagar innehåller avsnitt om utrymning. Ett urval av dessa lagar och förordningar är:

- *Lag (2003:778) om skydd mot olyckor* samt *förordning (2003:789) om skydd mot olyckor* som bland annat reglerar enskildas, kommunens och statens skyldigheter vilket inkluderar räddningstjänst under höjd beredskap.
- *Polislag (1984:387)* som ger polismän rätt att utrymma hus, rum eller annat ställe i syfte att avvärja eller skydda mot ett brott som innebär allvarlig fara för liv, hälsa eller omfattande förstörelse av egendom. Lagen menar även att polisen ska vara en stödjande funktion till andra myndigheter.
- *Lag (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap* samt *förordning (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap* som reglerar kommuners och landstings förberedelser för verksamhet under kriser, samordningsansvar och informationsskyldighet.
- *Socialtjänstlag (2001:453)* som beskriver den kommunala socialtjänstens skyldigheter att främja människornas ekonomiska och sociala trygghet vilket inkluderar rätten till bistånd, boende och individanpassade åtgärder.

Andra författningar som bör beaktas finns i *bilaga 1*.

2.2 Analys av risker

Planering och förberedelse av en utrymning bör utgå från en risk- och sårbarhetsanalys. En sådan görs i tre steg: inventering av risker, analys av deras sannolikhet och konsekvens samt framtagning och prioritering av åtgärdsförslag. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) ger ut föreskrifter och vägledningar för analysen. De rekommenderar att utrymningsfrågorna integreras i det riskanalysarbete som svenska samhällsaktörer redan bedriver.

Inom varje geografiskt område finns riskområden och riskverksamheter. Exempel på händelser som kan föranleda en utrymning eller påverka ett utrymningsförlopp är

- naturhändelser såsom stormar, översvämningar och snöfall
- störning i infrastruktur såsom el-, värme- och vattenbortfall
- spridning av farliga ämnen och smitta
- bränder
- terrordåd
- krig och krigsfara.

Förutom att analysera vilka typer av risker som finns i området och vilka konsekvenser de kan medföra, bör faktorer som föranleder åtgärder (så kallade triggerpunkter) identifieras. Bedömningsgrunder baserade på detta bör tas fram så att beslut snabbt fattas i tidskritiska situationer.

2.3 Kartläggning av det geografiska området

Planering och förberedelse av en utrymning bör utgå från det geografiska områdets förutsättningar. Kartläggning av området kan ske i samråd mellan berörda organisationer och innefattar aspekter som befolkningens behov och samhällsviktiga verksamheter. Det kan vara svårt att göra en fullständig kartläggning av vilka människor som vistas i ett område, men exempel på befolkningsgrupper att beakta är

- barn och ungdomar på förskola, skola och fritids
- interner inom kriminalvård
- invånare med andra språk än svenska som modersmål
- människor med funktionsnedsättningar
- vårdtagare på vårdinrättning, äldreboende eller i hemmiljö.

Med samhällsviktig verksamhet avses verksamhet som är viktig för samhällets funktionalitet. Det är till exempel sådana verksamheter som är betydelsefulla för människors liv och hälsa, samhällets funktionalitet och dess grundläggande värden. Enligt *förordningen (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap* ska statliga myndigheter, kommuner och landsting identifiera samhällsviktiga verksamheter på nationell, regional och lokal nivå. Även kritiska beroenden och skyddsvärda tillgångar bör beaktas.

2.4 Samverkan, ledning och resursinventering

För att säkerställa god ledning och samverkan behöver alla samhällsaktörer ha kunskap om varandras roll och ansvar. Därför är ett viktigt steg att kartlägga vilka aktörer som ska eller kan utgöra ett stöd vid en utrymning, samt att dessa aktörer kommer överens om gränssytor och överlämning av ansvar sinsemellan. Ansvar har

- enskilda individer (den enskildes ansvar)
- kommuner (samordning inom det geografiska området och stöd till invånarna samt andra som vistas i kommunen)
- landsting (hälso- och sjukvård samt kollektivtransporter)
- länsstyrelser (samordning av kommunöverskridande händelser)
- polis (beslut om utrymning vid hot- och brottsituationer, registrering, genomsökning, eftersökning, bevakning och ordningshållning)
- räddningstjänstansvariga myndigheter och organisationer (räddningsinsatser och beslut om utrymning)
- statliga myndigheter (säkerställande av verksamhet inom det egna ansvarsområdet samt att bistå varandra).

Enligt svensk lag ska kommuner, länsstyrelser och regering vara sammanhållande inom sitt geografiska område, verka för samordning före, under och efter en kris och säkerställa en gemensam inriktning för åtgärder som behöver vidtas.

MSB ska enligt *förordningen (2008:1002) med instruktion för myndigheten för samhällsskydd och beredskap* ha förmågan att bistå med stödresurser i samband med allvarliga olyckor och kriser samt stödja samordningen av berörda myndigheters åtgärder vid en kris samt att se till att samhällets resurser används effektivt.

I Sverige finns många organisationer som kan utgöra stöd vid en utrymning:

- Branschorganisationer
- Frivilligorganisationer
- Försvarsmakten och frivilliga försvarsorganisationer
- Idrottsföreningar
- Intresseföreningar
- Privatpersoner
- Tillfälliga sociala nätverk som bildas på t.ex. sociala medier
- Transportbolag
- Trossamfund

Erfarenhet visar att det finns en allmän vilja att bistå vid större kriser, men för att få bästa möjliga stöd av spontanfrivilliga är det viktigt att snabbt organisera dem på plats. Vid en utrymning kan personresurser bli en bristvara varför dessa bör användas effektivt. Händelsen som leder till utrymning kan dock innebära att tilltänkta personresurser själva är direkt eller indirekt drabbade. Tjänsteplikt regleras i *lagen (2003:778) om skydd mot olyckor*.

2.5 Förberedande information till allmänheten

För att människor ska gå med på att utrymma behöver de förstå vad som har hänt, varför de ska utrymma och hur det ska gå till. Genom att lämna information redan i ett förberedande skede blir medborgarna uppmärksamma på samhällets beredskap och medvetna om sitt egenansvar. Denna information kan exempelvis innehålla

- hur varningar går ut och hur dessa system testas
- vilka kanaler som används för informationsspridning
- var stöd, hjälp och vård finns att tillgå
- var uppsamlings-, utrymnings- och mottagningsplatser är lokaliserade
- vad som förväntas av den enskilde.

Vid utformning och distribution av information ska hänsyn tas till befolkningens olika behov. Exempelvis bör beaktas hur budskapet formuleras, vilka kanaler det distribueras i och vilka språk som används (inklusive teckenspråk). Generell information kan ges till samtliga invånare medan riktad information ges till de som är direkt berörda. För att säkerställa enhetliga budskap behöver aktörerna samordna informationen som ges.

När kommunikationen är väl förberedd ökar samhällets möjligheter att vid en kris effektivt nå ut med information och få berörda personer att agera snabbt och korrekt. Svenska samhällsaktörers informationsskyldighet regleras i exempelvis *lagen (2003:778) om skydd mot olyckor* och *socialtjänstlagen (2001:453)*.

2.6 Planera för storskaliga utrymningar

Det geografiska områdesansvaret innebär att regeringen, länsstyrelser och kommuner ansvarar för planering av utrymningar. På *nationell nivå* hanteras den övergripande kravställningen. På *regional nivå* kan en strategi för utrymning inom länet tas fram. Strategin kan utformas som ett utbildningsmaterial som klargör aktuella förutsättningar och gemensamma ställningstaganden. Exempel på innehåll är

- syfte och mål
- allmänt om utrymning
- ansvarsförhållande och regelverk
- förutsättningar inom det geografiska området
- strategi för utrymning utifrån de fyra skedena: *Initiera* (vem), *Utrymma* (hur), *Inkvartera* (var) och *Återflytta* (när)
- bilagor efter behov.

Länsstyrelserna ska planera för att informera och begära stöd från nationell nivå.

Detaljerade utrymningsplaner utformas på *lokal nivå*. Planerna bör hållas kortfattade med tydlig ansvarsfördelning. Exempel på innehåll är

- *Initiera* (informationsinhämtning, lägesbedömning och lägesbild, konsekvensbedömning, triggerpunkter och beslutsfattande, varning och informations-spridning)
- *Utrymma* (resursallokering, uppsamlings- och utrymningsplatser, förflyttning, transport och logistik inkl. Trafikplanering, husdjur, registrering sanering)
- *Inkvartera* (mottagningsplatser, uppehälle och inkvartering, genomsökning och bevakning)
- *Återflytta* (återflyttning, vidare hjälp)
- bilagor efter behov.

Enligt det geografiska områdesansvaret ska länsstyrelserna planera för att ge stöd till lokal nivå, medan kommunerna ska planera för att begära stöd från regional nivå.

2.7 Utbildning och övning

Berörda aktörer behöver kontinuerligt utbildas och öva. Det är nödvändigt för att planerna ska kunna prövas, och för att kunskapen ska hållas aktuell. Varierade övningsformat höjer förmågan. Exempel på format är *seminarieövningar*, *simuleringsövningar* med motspel och *fältövningar*. De innehåller alla lärande och prövande aktiviteter i olika grad. Oavsett övningsform bör den genomförda riskanalysen användas som utgångspunkt när typhändelser för övning tas fram. Typhändelserna kan antingen kräva en snabb utrymning utan nämnvärd förberedelse, eller en långsam utrymning med god planering. Viktiga aspekter att öva är

- lägesbedömningar och lägesbilder
- beslutsfattande
- informationsspridning
- förflyttning inklusive transport, logistik, uppsamlings-, utrymnings- och mottagningsplatser
- inkvartering
- genomsökning och bevakning
- samverkan.

MSB kan ge metodstöd för övningar både nationellt och internationellt. Utifrån vissa kriterier kan MSB även ge personellt eller tekniskt övningsstöd till myndigheter som omfattas av *förordningen (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap*.

**Under en
utrymning**

3. Under en utrymning

Berörda aktörer bör också kartlägga vilka åtgärder som behöver vidtas i samband med en utrymning. I detta kapitel behandlas skedena:

- Initiera (3.1)
- Utrymma (3.2)
- Inkvartera (3.3)
- Återflytta (3.4)

3.1 Initiera

Initiera

Initieringsskedet gäller från att en händelse som föranleder en utrymning har, eller riskerar att, inträffa tills det är dags att utrymma människor ut ur riskområdet.

3.1.1 Lägesbedömning och samlad lägesbild

Vid en kris behöver samhällets aktörer snabbt skapa sig en lägesbild av vad som har hänt och hur det påverkar det egna ansvarsområdet på kort och lång sikt. Genom informationsdelning tar aktörerna sedan del av varandras lägesbilder. MSB rekommenderar fyra steg för en god informationsdelning:

- Efterfråga information från andra.
- Skapa ett informationsunderlag.
- Gör informationen tillgänglig för andra.
- Ta emot information från andra.

Informationen utvärderas och bedöms av de olika aktörerna. Därefter kan en gemensam, samlad lägesbild tas fram som ligger till grund för olika beslut. För att aktörerna ska kunna fatta goda beslut behöver lägesbilden vid en utrymning ta hänsyn till

- befolkningsinventering
- djurbesättning
- geodata och kartor över området
- industrier och samhällsviktig verksamhet
- information om trafikflöden och framkomlighet
- kritiska beroenden
- riskområdesberäkningar
- väderinformation.

Mycket av informationen till den samlade lägesbilden bör kunna hämtas från tidigare genomförda inventeringar och analyser i enlighet med denna väglednings *kapitel 2 före en utrymning*.

För delgivning av information kan etablerade forum användas som exempelvis samverkanskonferenser på lokal, regional och nationell nivå.

3.1.2 Beslutsfattande

Beslut om beordrad eller rekommenderad utrymning bör fattas utifrån den samlade lägesbilden. Det är bara om det är mindre riskfyllt att utrymma än att stanna kvar som en utrymning är aktuell.

I Sverige får beslut om beordrad eller rekommenderad utrymning fattas av ett fåtal funktioner. Enligt *lagen (2003:778) om skydd mot olyckor* är det i första hand räddningsledaren som kan beordra utrymning av ett område. I andra hand kan beslutet tas av en myndighet som har övertagit ansvaret för den kommunala räddningstjänsten, en kommunal nämnd eller en länsstyrelse. Polisen kan fatta beslut om utrymning vid särskilt hotfulla situationer enligt *polislagen (1984:387)* och länsstyrelse kan göra det vid höjd beredskap enligt *förordningen (2006:639) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap*.

I de fall beordrad eller rekommenderad utrymning är aktuell bör beslutsfattaren överväga exempelvis följande aspekter:

- tid för utrymningsförfarandet i relation till hur lång tid risken kvarstår
- möjlighet att bedriva räddningsinsatser parallellt med utrymningen
- tillgängliga resurser i förhållande till behov
- väderförhållandens påverkan på kort och lång sikt
- att människor ändå väljer att utrymma (så kallad spontanutrymning)
- tillgänglighet till transporter och utrymningsvägar med hänsyn till bebyggelse och infrastruktur
- områden eller verksamheter som behöver beaktas eller prioriteras.

Om beslut om beordrad eller rekommenderad utrymning fattas kan en kartskiss användas för att ge en samlad bild av hur utrymningen är tänkt att genomföras. Kartskissen bör visa

- riskområdet och utrymningsområdet
- utrymnings- respektive räddningsvägar
- uppsamlings-, utrymnings- och mottagningsplatser.

Ett alternativ till storskalig utrymning är *inrymning*, vilket innebär att människor istället uppmanas att stanna inomhus med stängda fönster, dörrar och ventilationer.

Figur 1. Exempel på kartskiss.

3.1.3 Varning och informationsmeddelanden

Allmänheten behöver få information för att förstå det inträffade, acceptera utrymningsbeslutet och agera enligt anvisning. Det gäller att övertyga människor om att lämna sina hem och därmed en stor del av sin trygghet. För att lyckas krävs en god kommunikation som bör följa organisationernas ordinarie kris-kommunikationsplaner.

Varningar går ut via varnings- och informationssystemet *viktigt meddelande till allmänheten (VMA)*. Det finns flera parallella system för VMA i Sverige såsom informations- och varningsmeddelanden som sänds via radio och tv, utomhusvarningar i många kommuner och inomhusvarningar i form av RDS-mottagare (Radio Data System) runt kärnkraftsverken. Andra kanaler för att nå ut med varningar och information är

- massmedia och sociala medier
- webbplatser
- högtalarsystem och megafoner
- telefonsamtal och textmeddelanden
- möten
- anslags- och informationstavlor
- informationsbroschyrer och flygblad.

VMA i radio och tv regleras i deras sändningstillstånd. Ett *varningsmeddelande* sänds omedelbart när det föreligger fara för skada på liv, egendom eller miljö, medan ett *informationsmeddelande* inte måste sändas omedelbart utan kan sändas när det är möjligt för att förebygga eller begränsa skadorna. Förutom dessa finns möjlighet att vid mindre akuta situationer sända lokala *myndighetsmeddelanden* i lokalradion. VMA kan på begäran gå ut som uppringda röstmeddelanden till fasta telefoner och från år 2015 även kunna gå ut som SMS till mobiltelefoner.

Hos de organisationer som sänder VMA finns mallar för hur de ska utformas. Ett VMA bör innehålla följande information:

- vad som har hänt eller kan hända
- vad som utgör det akuta hotet
- anvisningar om vad människor kan göra för att skydda sig
- vad allmänheten kan göra för att underlätta räddningsarbetet.

Vid en utrymning bör följande information ges till allmänheten:

- vilka områden som är drabbade
- varför ett beslut om utrymning har fattats
- när utrymning är tänkt att ske
- vilka tillhörigheter som bör tas med eller lämnas
- var uppsamlings-, utrymnings- och mottagningsplatser finns
- vart allmänheten kan vända sig vid frågor (allmänheten kan med fördel hänvisas till krisinformation.se och till Sveriges nationella informationsnummer 113 13).

För att undvika att allmänheten nås av olika besked är det mycket viktigt att informationen samordnas. Geografiskt områdesansvariga aktörer har en lagstadgad skyldighet att informera och samordna informationen. Detta regleras i *lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i*

fredstid och höjd beredskap, förordningen (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap samt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor. Behovet av kontinuerligt uppdaterad information orsakar en belastning på de allmänna telefonnäten (fasta och mobila) likväl som på samhällsaktörernas egna webbplatser och telefonväxlar. Detta kräver anpassad bemanning och en robust kommunikation exempelvis med stöd av tillgänglighet till mobila basstationer.

3.2 Utrymma

Utrymningskedet gäller själva förflyttningen ut ur området. De flesta människor kommer att ge sig av själva, men i vissa fall krävs att samhället bistår med hjälp.

3.2.1 Transport och logistik

När det är aktuellt med en utrymning kommer de flesta människor att utrymma på egen hand med privata fordon eller med kollektivtrafik. Planeringen behöver därför omfatta drivmedelsförsörjning och alternativa utrymningsvägar.

För de människor som inte själva kan ta sig från området behöver samhället bistå med transportmöjligheter. Här behöver hänsyn tas till befolkningens olika behov såsom exempelvis

- liggande eller sittande patienter i ambulanstransport
- säkra transporter av frihetsberövade
- stora förskole- och skolgruppstransporter
- anpassade djurtransporter.

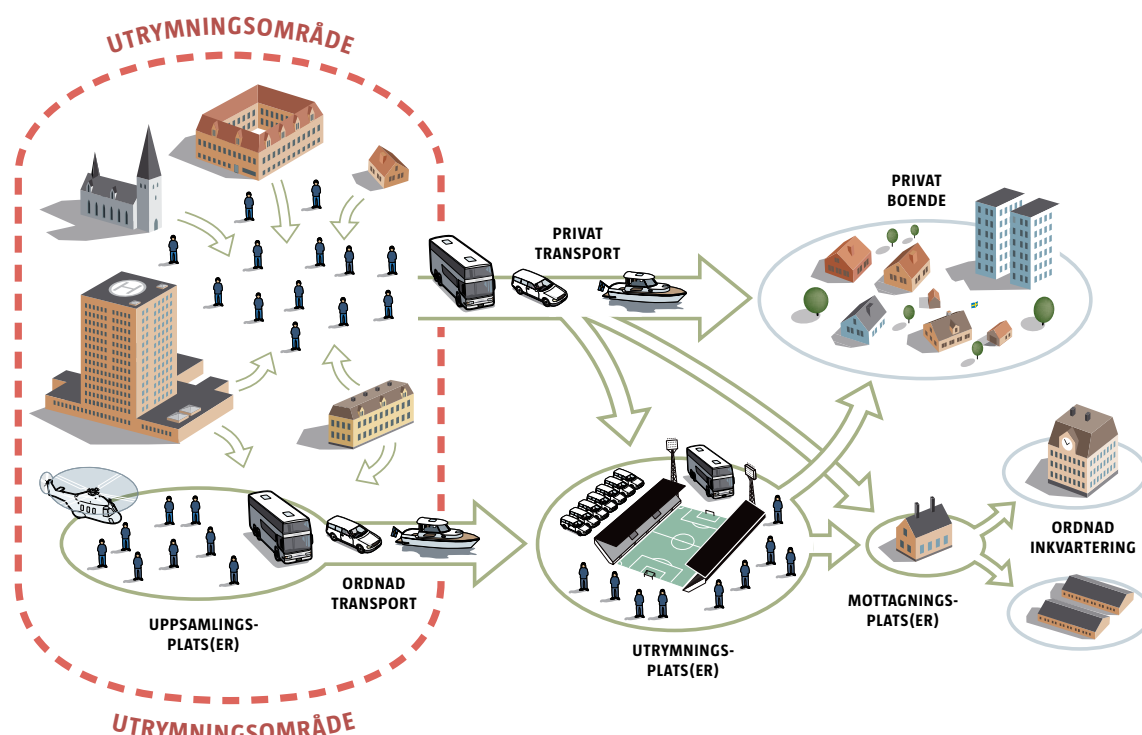
När många människor utrymmer samtidigt finns risk för trängsel på vägar och ökad belastning på broar och i tunnlar. Det kan kräva tillgång till förnödenheter såsom kost, logi och toaletter längsmed de större vägarna. Förutom att de utrymda ska ta sig ut ur området måste räddningspersonal ha tillträde. Dessa konkurrerande behov kräver analys av trafikflöden, lämpliga färdvägar och trafikdirigering. Som stöd kan datorsimulerade flödesberäkningar användas för att uppskatta total utrymningstid för en given mängd människor.

Om utrymningen är föranledd av höga vattenflöden eller jordskred kan vägar och järnvägar vara obrukbara. I dessa fall behövs transporter via luft och till sjöss. Flygplan och helikoptrar kan särskilt komma till nytta för undsättning där det är ont om tid. Olika typer av båtar kan behövas vid översvämningar.

Avtal bör upprättas mellan berörda aktörer och transportbolag. Eftersom det finns risk att ett transportbolag anlitas av flera aktörer behövs en prioriteringsordning som säger vilka transporter som ska gå först. En resursinventering behöver också göras och kontinuerligt uppdateras. I den ska förtecknas exempelvis fordon, utrustning och förare.

3.2.2 Uppsamlings-, utrymnings- och mottagningsplatser

Vid en utrymning behövs *uppsamlings-, utrymnings- och mottagningsplatser*. Alla kommuner bör planera för sådana platser som finns beskrivna i bilden nedan. Det är lämpligt att peka ut platser som är jämnt utspridda över hela det geografiska området. Det ger flexibilitet, så att utrymningen kan anpassas efter vilken plats som behöver utrymmas. Platserna kan vara förutbestämda eller tillfälliga. Fördelen med förutbestämda platser är att de kan planeras för, informeras om och utrustas i förväg. Fördelen med de tillfälliga är att de kan upprättas där behov föreligger. Vid sidan av utrymningsplanen behöver tillträdesplatser upprättas för att underlätta möjlighet att ta sig in i det aktuella området vid speciella omständigheter. Behovet av platser kan visualiseras så här:

Figur 2. Exempel på platser.

- *Uppsamlingsplatser* för utrymmande har en central placering i utrymningsområdet. Hit beger sig människor som behöver hjälp att ta sig ut ur området. På uppsamlingsplatser behövs informationstavlor, transport från platsen, trafikdirigering och ordningsvakter. Lämpliga uppsamlingsplatser är större torg eller knutpunkter där människor enkelt kan bli upphämtade. Vid vissa händelser kan det även behöva upprättas uppsamlingsplatser för döda, skadade, material etc.
- *Utrymningsplatser* upprättas i utkanten av utrymningsområdet. Hit beger sig människor som önskar registrera sig, avsökas för upptäckt av eventuell kontamination eller saneras. Saneringsmetoden beror på ämne eller smitta, men

inkluderar ofta kropps- och hårtvätt, destruktion av kontaminerade persedlar och fordon, utlämning av rena kläder, isolering och karantän samt tvätt, klippning eller avlivning av husdjur. Skyddsutrustning för saneringspersonalen behövs också. Andra faciliteter som behövs på platsen eller i närområdet är informationsdiskar, service såsom bankomat, toaletter, kost, logi, krisstöd, sjukvård och tolk. En lämplig utrymningsplats är t.ex. en större anläggning som en skola eller en arena med större parkeringsytor runtomkring.

- *Mottagningsplatser* upprättas i mottagande kommuner. Hit beger sig människor som behöver hjälp med uppehälle på kort eller lång sikt. Förutom tilldelning av logi kan det vid storskaliga utrymningar behövas service i likhet med den på utrymningsplatsen. Mottagningsplatser kan t.ex. upprättas i medelstora anläggningar som idrottshallar eller kyrkor, alternativt kan befintliga värme-stugor och trygghetspunkter användas.

Ofta utses, *utrymnings-* och *inkvarteringsledare*, men det är inget krav i lagen. Utrymnings- och inkvarteringsledare kan utses av räddningsledaren. En *utrymningsledare* ansvarar för koordinering av utrymningen, vilket bl.a. innefattar

- framtagning av samlad lägesbild
- planering och uppföljning av kommunikation mellan berörda aktörer och med allmänheten
- planering och uppföljning av transport, logistik och vägval
- koordinering av uppsamlings-, utrymnings- och mottagningsplatser.

En *inkvarteringsledare* ansvarar för koordinering av inkvarteringen vilket bl.a. innefattar

- kartläggning av inkvarteringsbehov
- inventering av inkvarteringsmöjligheter, inklusive särskilda sådana i samråd med socialtjänst och hälso- och sjukvård
- koordinering av inkvarteringsledarna så de vet vart utrymda ska hänvisas.

3.2.3 Registrering

Vid en utrymning är det lämpligt att polisen är huvudansvarig för registrering i enlighet med rutiner för nationell katastrofregistrering. Vid registrering behöver hänsyn tas till den personliga integriteten och *personuppgiftslagen (1998:204)*. Uppgifter som bör samlas in är

- personnummer
- namn
- nationalitet
- ordinarie adress (fastighetsbeteckning)
- kontaktuppgifter
- närmast anhöriga
- skyddsvärd egendom
- arbetsgivare
- särskilda behov
- husdjur
- tillfällig vistelseplats.

Det kan vara svårt att få en fullständig bild över alla som befinner sig i utrymningsområdet. Därför kan både enskilda individer och samhällsaktörer ha nytta av registreringen. Exempelvis behöver socialtjänsten veta vilka som behöver stöd i enlighet med *socialtjänstlagen (2001:453)* och polisen veta vilka personer som eventuellt kan ha försvunnit för att om nödvändigt efterspana eller eftersöka dem i enlighet med *lagen (2003:778) om skydd mot olyckor*. Enskilda individer kan ha behov av riktad information, tillfälligt boende eller ersättning. Vid stora olyckor hjälper registrering även familjemedlemmar att finna varandra. Alla utrymningar av husdjur ska anmälas till Jordbruksverkets centrala djurdatas.

Eftersom många människor inte kommer att passera en utrymningsplats, är det en fördel att möjliggöra registreringen på distans genom att uppmana medborgare att t.ex. ringa 114 14 eller använda en tillfällig hemsida.

De verksamheter som måste flytta ansvarar själva för att behövliga handlingar finns åtkomliga på distans eller tillgängliga på papper. Hit hör särskilt patientjournaler, internregister och personal-/barnlistor.

3.2.4 Husdjur

Med husdjur avses i denna vägledning sällskapsdjur samt produktionsdjur och övriga tamdjur. Vid förberedelse av en utrymning behöver hänsyn tas till husdjur. I juridisk mening räknas husdjur som lös egendom. Enligt *djurskyddslagen (1988:534)* ska husdjur behandlas väl, skyddas mot onödigt lidande och ha rätt till foder, vatten och tillsyn. Vid en utrymning behöver djurägaren göra en bedömning om husdjuren ska tas med, lämnas kvar eller avlivas. Om de flyttas måste transporten ske i ändamålsenliga fordon. Oavsett om de flyttas eller inte behöver beslut fattas om vem som ansvarar för utfodring och andra förnödenheter.

Vid planering av utrymning är det viktigt att komma ihåg att många djurägare vägrar att utrymma utan sina husdjur, eftersom husdjur har både en emotionell betydelse och ett finansiellt värde. Om det är möjligt att ta med husdjuren kan utrymningen därför gå lättare. Med hänsyn till allergiker kan husdjur transporteras i särskilda fordon och hållas i åtskilt utrymme på utrymnings- och mottagningsplatserna. På dessa platser behöver även planeras för hantering av kontaminerade husdjur. Större mängder husdjur kräver särskild planering.

3.3 Inkvartera

Inkvarteringskedet omfattar de utrymdas tillfälliga boende fram tills återflyttning är aktuell.

3.3.1 Uppehälle och inkvartering

Alla människor som lämnar sina hem behöver någonstans att bo. I de flesta fall kan människor ordna det på egen hand, men i vissa fall behöver socialtjänsten bistå. Tillfälliga uppehållen kan exempelvis utgöras av

- fartyg
- församlingshem
- gymnastiksalar
- hotell
- militärförläggningar
- rum hos privatpersoner
- skolor
- tält
- vandrarhem.

För långvarig inkvartering ansvarar kommunerna eftersom de enligt *socialtjänstlagen (2001:453)* är skyldiga att ge stöd och hjälp åt enskilda individer. Detta ansvar åligger såväl bosättnings- som vistelsekommunen beroende på situation.

Vid en långvarig inkvartering behöver hänsyn tas till gällande boendenormer som till exempel reglerar boyta, uppvärmning, vatten, avlopp, matlagningsfaciliteter, brandskydd och djurhållning. Även befolkningens olika behov behöver beaktas.

Vid val av inkvartering behöver det säkerställas att påverkan på samhället i övrigt blir så liten som möjligt. Yrkesverksamma personer bör ha möjlighet att kunna ta sig till sina arbetsplatser inom rimlig tid och barn har rätt till förskole- och skolomsorg.

3.3.2 Genomsökning och bevakning

Vid en beordrad utrymning behöver det säkerställas att berörda människor har lämnat området. Polisen är enligt *förordningen (2003:789) om skydd mot olyckor* ansvarig för genomsökning av ett utrymt område och för efterforskning av försvunna personer.

Människor som lämnar sina hem behöver känna sig trygga med att ingen nyttjar, stjälar eller förstör deras egendom. Många kommer därför inte att lämna sina bostäder förrän de vet att bostäderna är bevakade. Vid beordrad utrymning ansvarar räddningsledaren enligt *lagen (2003:778) om skydd mot olyckor* eller polisen enligt *rikspolisstyrelsens allmänna råd (rpsfs 2001:2/fap 206-1) om polisinsatser vid kärnkraftverk m.m.* för att säkerställa bevakning av ett utrymt område. Många försäkringsbolag kräver att egendomen inte lämnas obevakad för att de senare ska godkänna ersättningsanspråk från drabbade.

Vid förberedelse av en utrymning bör ansvariga aktörer tydliggöra vem som informerar polisen om utrymda områden och byggnader, vem som ordnar behövlig skyddsutrustning och vem som ordnar med personer som har god kunskap om anläggningarna. Det behöver planeras för stödresurser som kan bistå i genomsökning, efterforskning och bevakning, hur in- och utpassering i området vid behov kan ske, hur eventuell trafik behöver dirigeras om för att inte gå igenom området samt hur misstänkta intrång ska anmälas.

3.4 Återflytta

Återflyttningsskedet gäller från att beslut om en återflyttning är fattat tills de utrymda har återvänt.

När faran är över bör allmänheten informeras om att det är tid för återflyttning. Informationen bör innehålla:

- fakta om vidtagna åtgärder och sådant som återstår
- specifikation över eventuella områden som är riskfyllda att vistas i
- kontaktuppgifter dit den enskilde kan vända sig vid frågor
- upplysningar om hur ekonomisk ersättning kan sökas.

Ekonomisk ersättning och försäkringsfrågor regleras på olika sätt beroende på händelse. Det är därför viktigt att informera allmänheten om hur de ansöker om ersättning från sina försäkringsbolag. Bestämmelser om ersättning finns i exempelvis *lagen (2003:778) om skydd mot olyckor*.

I motsats till utrymningen sker återflyttningen oftast utspritt. De flesta människor löser sin återflyttning på egen hand, och i andra fall sker det genom ett samspel mellan den utrymda och den mottagande kommunen.

Vid händelser där organiserad återflyttning behöver ske, exempelvis för vårdinrättningar och fängelser, kan arbetet ta olika lång tid beroende på antal återflyttande och deras behov. Det är av stor vikt att anläggningarna besiktas inför återflytten.

**Efter en
utrymning**

4. Efter en utrymning

Efter en utrymning behöver berörda aktörer utvärdera sina insatser och säkerställa en god erfarenhetsöverföring samverkande parter emellan.

Olika organisationers insatser vid en utrymningsprocess avslutas vid olika tidpunkter beroende på roll och ansvar. När en utrymning har avslutats bör varje organisation utvärdera vad som har gått bra respektive vad som kan förbättras. Exempel på vad som bör ingå i utvärderingen är

- beskrivning av händelsen (vad som hände, var, när, hur, varför och dess omfattning)
- fattade beslut (vem fattade beslut, på vilka grunder och med vilket lagstöd)
- ledningssystem (vilka användes och hur fungerade de)
- varnings- och informationsspridning (vem informerade vem, på vilket sätt och hur det togs emot)
- åtgärder (direkta, på kort och på lång sikt samt vem som ansvarade)
- behov (resurser och annat stöd som fanns respektive som saknades)
- konsekvenser (på kort och lång sikt samt dess kostnader för samhället)
- samverkan (vilka parter samverkades med och på vilket sätt)
- förbättringsmöjligheter (vad som kan förbättras, vem som ansvarar och när det bör göras).

Utvärderingsarbetet bör dokumenteras. Erfarenhetsåterföring kan även ske i form av gemensamt möte där allas erfarenheter belyses. I samband med dessa överenskommes om gemensamma förbättringsåtgärder, tidplan för genomförande av förbättringsåtgärder och vem som är ansvarig för genomförandet. Resultatet av utvärderingen bör generera nya rutiner och uppdaterade planer.

Alla beslut som fattas i samband med utvärderingen och erfarenhetsåterföringen behöver följas upp för att säkerställa att överenskomna åtgärder har vidtagits. Uppföljning kan ske på egen hand eller tillsammans med andra.

Bilagor

Bilaga 1: Författningar

Exempel på författningar som bör beaktas vid planering och förberedelse av en utrymning är:

LAGAR

- Arbetsmiljölagen (1977:1160)
- Hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) (HSL)
- Lag (1984:3) om kärnteknisk verksamhet
- Polislag (1984:387)
- Förvaltningslag (1986:223)
- Lag (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.
- Djurskyddslagen (1988:534)
- Kommunallagen (1991:900)
- Lag (1992:1403) om totalförsvar och höjd beredskap
- Ordningslag (1993:1617)
- Säkerhetsskyddslagen (1996:627)
- Socialtjänstlagen (2001:453)
- Lag (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO)
- Smittskyddslagen (2004:168)
- Lag (2006:263) om transport av farligt gods
- Lag (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap (LEH)
- Lag (2006:545) om skyddsrum
- Lag (2006:546) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap
- Lag (2006:806) om provtagning på djur, m.m.
- Skyddslagen (2010:305)

FÖRORDNINGAR

- Förordning (1988:1215) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.
- Förordning (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet (Frivilligförordningen)
- Förordning (2002:375) om Försvarsmaktens stöd till civil verksamhet
- Förordning (2003:789) om skydd mot olyckor (FSO)
- Förordning (2006:311) om transport av farligt gods
- Förordning (2006:637) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap (FEH)
- Förordning (2006:638) om skyddsrum
- Förordning (2006:639) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap
- Förordning (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap (Krisberedskapsförordningen, KBF)
- Förordning (2007:825) med länsstyrelseinstruktion
- Förordning (2008:1002) med instruktion för Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

FÖRESKRIFTER

- Rikspolisstyrelsens allmänna råd (RPSFS 2001:2/FAP 206:1) om polisinsatser vid kärnkraftverk m.m.
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2013:22) om katastrofmedicinsk beredskap.

Bilaga 2: Ansvarsbeskrivningar

Msb kan ha en stödjande roll i utrymningsprocessen, exempelvis vad gäller utveckling av förmåga genom 2:4-anslag, stöd med myndighetens förstärkningsmateriel eller mäklande av andra resurser i den akuta fasen och stöd vid utvärdering.

I denna bilaga listas samhällsaktörer som har särskilt strategiskt och operativt ansvar i samband med en storskalig utrymning. Ytterligare organisationer har viktiga stödjande roller. För att få en fungerande utrymning krävs en god samverkan.

KOMMUN

Kommunens verksamhet regleras främst i kommunallag (1991:900), i lag (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO), i lag (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser och höjd beredskap (LEH) och i socialtjänstlag (2001:453). I kommunens uppgifter ingår att samordna den lokala krishanteringen och ta ansvar för samtliga människor som bor, verkar eller vistas inom det geografiska området. I samband med en utrymning ansvarar kommunen främst för

- geografiskt områdesansvar
- utrymning av vårdtagare
- mottagning av utrymda
- inkvartering av utrymda
- information till, och kommunikation med, utrymda
- återflyttning av vårdtagare.

Räddningstjänstens verksamhet regleras främst i lag (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO). I räddningstjänstens uppgifter ingår att genomföra räddningsinsatser vid olyckor eller överhängande fara för olyckor vilket inkluderar begränsande av skador på människor, miljö och egendom. I samband med en utrymning ansvarar räddningstjänsten främst för

- beslut om utrymning vid olycka
- hantering av räddningsinsatser
- information till, och kommunikation med, de utrymda
- beslut om återflyttning.

Kommunen är ansvarig för all räddningstjänst förutom vid statlig räddningstjänst, dvs. fjällräddning, flyg- och sjöräddning, efterforskning av personer, miljöräddning till sjöss och utsläpp av radioaktiva ämnen.

LÄNSSTYRELSE

Länsstyrelsens verksamhet regleras främst i lag (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO) och i förordning (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap. I länsstyrelsens uppgifter ingår att ansvara för den regionala krishanteringen och samordna verksamheten mellan kommuner, landsting, myndigheter och privata aktörer. I samband med en utrymning ansvarar länsstyrelsen främst för

- geografiskt områdesansvar
- information till, och kommunikation med, utrymda.

SJUKVÅRDSHUVUDMAN

Sjukvårdens verksamhet regleras främst i hälso- och sjukvårdslag (1982:763) (HSL). I sjukvårdens uppgifter ingår att verka för en god hälsa hos hela befolkningen. I samband med en utrymning ansvarar sjukvården främst för

- hantering av vårdinsatser
- upprätthållande av katastrofmedicinsk beredskap
- beslut om utrymning av vårdtagare
- vårdtransport och ambulansverksamhet inkl. anpassade transportmedel för vårdtagare med olika behov
- inkvartering av vårdtagare
- information till, och kommunikation med, vårdtagare
- återflyttning av vårdtagare.

POLIS

Polisens verksamhet regleras främst i polislag (1984:387). I polisens uppgifter ingår att förebygga brott, hindra störningar och ingripa när sådana har inträffat, bedriva utredning i fråga om brott som hör under allmänt åtal och bistå allmänheten när så är tillämpligt. I samband med en utrymning ansvarar polisen främst för

- beslut om utrymning vid hot- eller brottsituation
- verkställande av utrymning vid hot- eller brottsituation och vid kärnkraftsolyckor, samt biträde vid andra olyckor
- hantering av polisiära insatser
- upprätthållande av allmän ordning och säkerhet i samhället
- avspärningar av områden och vägar vid hot- eller brottsituation samt biträde vid avspärning vid olyckor
- trafikdirigering
- registrering av utrymda
- genomsökning och bevakning av utrymt område
- identifiering av skadade och döda
- ordningsställande på uppsamlings-, utrymnings- och mottagningsplatserna
- information till, och kommunikation med, de utrymda
- beslut om återflyttning.

Bilaga 3: Allmänhetens behov

Denna bilaga är fritt översatt från den internationella standarden *ISO 22315 Mass Evacuation* och innehåller exempel på behov som kan finnas hos allmänheten.

FAKTOR	FÖRSLAG PÅ ÅTGÄRD
Ålder	Ta fram kommunikationsmaterial riktat till olika åldersgrupper. Använd exempelvis bilder för små barn, stor text för äldre och sociala medier för att nå ungdomar.
Kultur och religion	Ge råd och stöd som tar kulturell hänsyn avseende exempelvis sanering, avklädnad eller interaktion med personer av motsatt kön.
Vistelselängd	Använd olika kommunikationskanaler och verktyg för att nå både bosatta invånare och tillfälliga besökare.
Socioekonomi	Tillgängliggör information för alla socioekonomiska grupper.
Kön	Ta fram kommunikationsmaterial som speglar de olika könen behov och förväntningar.
Språk	Ta fram kommunikationsmaterial på olika språk och för olika läskunnigheter.
Riskenärhet	Visualisera risken för de olika geografiska områdena för att kunna ge anpassad information.
Mobilitet och transport	Ge människor som behöver hjälp med förflyttning och transport information och service genom utrymningens alla skeden.
Sysselsättning	Ge riktad information till människor vars sysselsättning kan påverka utrymningen såsom exempelvis lantbrukare med djurbestånd eller arbetstagare på verksamheter som inte kan stänga ner.
Funktionsnedsättningar	Välj kommunikationsverktyg och kanaler, samt utformning av information utifrån människors funktionsnedsättningar såsom nedsatt syn eller hörsel.

Bilaga 4: Faktorer som kan komplicera en utrymning

Denna bilaga innehåller exempel på faktorer som kan komplicera utrymningsprocessen samt vad som kan göras för att undvika dem. Exempelen är hämtade från verkliga utrymningar och övningar. Listan är utan inbördes ordning.

UTMANING	FÖRSLAG PÅ ÅTGÄRD
Ryktesspridningar i medier och i sociala medier. Organisationer som underlåter att informera exempelvis i tron att det kan skapa panik hos allmänheten.	Planera för en god kommunikation (internt/externt) inklusive omvärldsbevakning och informationsinhämtning.
Verksamheter som inte kan stängas ner, som tar lång tid att stänga ner eller som snabbt måste återupprättas.	Planera för kontinuitet i verksamheter utifrån dess funktion och betydelse. Beakta vilka verksamheter som kräver att personal får tillträde trots en utrymning.
Svårighet att veta vilka människor som bor i området.	Säkerställ att befintliga register är uppdaterade och synkroniserade. I samband med registrering är det bra att ha koll på utrymdas fastighetsbeteckningar.
Människor som vägrar utrymma utan sina anhöriga.	Informera tydligt om hur anhöriga omhändertas. Klargör vem som ansvarar för vad.
Människor som vägrar utrymma utan sina husdjur.	Möjliggör att ta med husdjur i kollektivtrafik och andra transporter, på uppsamlings-, utrymnings- och mottagningsplatser och vid inkvartering.
Personella resurser som är direkt eller indirekt drabbade och därmed inte har möjlighet att ställa upp.	Planera för redundans och uthållighet i bemanningen.
Organisationer som är upptagna med att hantera sin egen verksamhet och inte har möjlighet att samtidigt samverka med andra.	Planera för samverkan oavsett situation och händelse då detta på både kort och lång sikt underlättar alla aktörers arbete.
Människor som inte vill registreras exempelvis pga. papperslöshet eller skyddad identitet.	Ta fram rutiner för hantering av detta och planera för omhändertagande av alla behovande.
Människor som inte vill saneras eller få sin egendom förstörd.	Förbered för hantering genom tydlig information och vid behov tvångsåtgärder.
Utrymning ur komplexa miljöer såsom fängelser, vårdinrättningar eller äldreboenden.	Planera för både inrymning och utrymning inklusive specialtransporter och stödpersoner.
Prioritering av människor utifrån exempelvis riskområden eller hälsostatus.	Ta fram ett prioriteringsunderlag för att underlätta bedömning och beslutsfattande.
Kontamination av transportfordon och skyddsutrustning.	Planera för sanering och destruktion för att undvika spridning i icke-drabbade områden.
Trafikplanering och trafikstockning.	Planera för trafikplanering i olika riktningar, trafikdirigering och kostnadsfri kollektivtrafik.
Medierepresentanter som vill ta sig in i riskområden.	Förbered för upprättande av en medieplats inom behörigt, men skyddat, avstånd.
Människor som inte vill återflytta när faran är över.	Planera för en god information och för alternativa åtgärder.
Området innehåller smitta.	Smittskyddsläkare kan enligt Smittskyddslag (2004:168) fatta beslut om karantän och avspärning vilket innebär förbud att lämna eller besöka området.
Svårframkomlighet vid höga flöden och översvämningar.	Flatbottnade båtar som kan ta sig fram i lågvatten, propellerskydd för att undvika att skräp fastnar och snabbkopplingar på skyddsutrustning för att enkelt kunna ta loss vid behov.
Avsaknad av hållbara avtal.	För att få tillgång till externa resurser som anställda eller fordon behöver juridiskt hållbara avtal finnas. Eftersom flera parter kan ha avtal med samma leverantör behöver planeras för en prioritering.

Ett samarbete mellan:

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)
651 81 Karlstad Tel 0771-240 240 www.msb.se
Publ.nr MSB783 - december 2014 ISBN 978-91-7383-512-1